

վարպետ մըն էր. կարծես այս մագիստրոսութիւնը զգացնել ուզած է Առաքել երբ կը գրէ « և յետ ուսանելոյն՝ ինքնագործիս եղև » :

Կենաց ընթացքին մէջ ուրիշ արուեստներ ալ ուսած էր. մեծ հմտութիւն ունէր աստաբանութեան . և ստէպ ի պաշտօնէ բժշկէ մը աւելի կը հասկնար հիւանդութեանց պատճառներն ու կիրքերու ազդեցութիւնը: Գիտէր նաեւ դեղագործութիւնը և մանաւանդ վիրաբուժութեան սպեղանիներ պատրաստելու կերպը: Բայց սիրահար գեղեցիկ ձեւերու՝ այս բոլորը կը զործածէր միայն իր նկարները կատարելազործելու: Բժշկութեան և վիրաբուժութեան արուեստի մէջ իր ունեցած փորձառութիւնը սրած էր իր հոգեբանելու և անդամազննելու կարողութիւնը, ասկից է որ նա իր արուեստին կրցաւ տալ այն մեծ կատարելութիւնը որ շուտով իրեն հիացողներու ընդարձակ շրջանակ մը կազմեց, մտաւ բարձր ընկերութեանց մէջ և տէր եղաւ փառքի ու հարստութեան:

Դառնալով Զուլդ բնակարան Հայոց արուածանին մէջ: Ամէն կողմանէ նորա կառուց տուններ նկարագրադրելու կոչուած, շուտով անուն հանեց իր սկզբնաւորութիւններովն անգամ: Շրջանը ըրաւ բոլոր Զուլդայի մեծամեծներու տուններուն, որոնք կը տանէին « ի ծաղկել և ի պատկերազրել զյարկս ապարանից և տանց իւրեանց, վասն կարի առաւել վայելչակերտ գեղեցկատիպ չընաղատեն յորինուածոյ արուեստին » : Բայց Շահիխանեց ընտանեաց մէջն էր որ Մինաս առիթ ունեցաւ ազգային շրջանակէն դուրս ելնելու և Սպահանի համազգային ընկերութեան մէջ մտնելու:

Շարայայեղի

Հ. Ն. ԱՌԻԿԵԱՆ

## « Ա Ռ Ո Ւ Ե Ա Ն »

ՀԱՍՏԱՐԱԿԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹ

— տարեկան գին 12 ֆր. —

Դիմել՝ Rédaction « AKHOURIAN » Alexandropol (Արաբաք).

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

## ՏԻՐԵՐԻՍԻ ՆԱԽԱՎԱՐՆ

(Շարունակութիւն տես էջ 88)

ԳԼՈՒԽ ԺԷ.

### ԿՂՈՂԻՈՍ ՎԱՐՐՈՆ

Իր հարազատ աղջիկը ամբաստանած ըլլալուն ցաւն գերեզմանին դուռը հասուցեր էր Սարգիսը, բայց իր զօրաւոր առողջութիւնն յաղթեց հիւանդութեանը, և տաս օր սաստիկ ջերմէ տանջուելէն վերջ՝ կամաց կամաց աղէկցաւ, թէ և իր բանավարութիւնը դեռ խանգարուած կ'ընէր. միշտ լուակաց, բնաւ չէր խօսիր, կարծես թէ լեզուն բռնուած ըլլար. ոչ կը զանգատէր, ոչ բան մը կ'ուզէր, ոչ կը պատասխանէր իր որպիսութիւնը հարցնողին. և երբ վաղերիաւ կը մօտենար անոր անկողնին՝ նա ձեռքը երկընցնելով ետ կը մղէր զանիկայ, և գլուխը կը ծածկէր սաւանով՝ որպէս զի չտեսնէ:

Հերոնիմոս, Դեկոս և Մելանիա ամէն սիրալիր խնամք կը տանէին հիւանդին վրայ, և գիտնալով որ անիկայ յանցաւոր է՝ չառ կը փափաւ գէին որ առողջանայ, որպէս զի զոչայ իր մեղքերուն վրայ:

Օր մը՝ մինչդեռ Սարգիս կազդուրման վիճակին մէջ կը գտնուէր, Հերոնիմոս նստաւ ծեւունայն քով՝ իր երեք օրէ ի վեր անկողնէն ելած էր, և սեղմելով անոր ձեռքը՝ ըսաւ անուշիկ ձայնով մը.

— Ինչո՞ւ կը լռես, քու լուութիւնդ կը տրամեցնէ բարեկամներդ. խօսէ՛ որպէս զի միսթարուի խեղճ վաղերիան:

Սարգիս գլուխը խոռարհեցուց կուրծքին վրայ, արցունք մը կաթեցաւ աչքերէն, և յուզուած Հերոնիմոսի բարեսիրտութենէն՝ ընդհատեց իր երկարատեւ լուսթիւնը և վրայ բերաւ.

— Վեհանձն մարդ, ես արժանի չեմ քու զօրութեանդ, և ինծի բարեք ընելովդ աւելի կը նեղես զիս ... Ես ամենէն մեղաւոր մարդն եմ, և չեմ համարձակիր աղջկանս երեսը նայելու, վախճալով որ ըլլայ թէ անոր վրայ կազգամ արհամարհուիմ մը:

— Չարհամարհուի՛ր հայր մը, և վաղերիաւ կու լայ ու կ'ազօթէ քու երջանկութեանդ համար, ըսաւ Հերոնիմոս:

Սարգիս լացաւ սրտամտիկ հեծկտանքով. և այդ ծերունայն լացն կարեկցութիւն կը շարժէր: Ատոր վրայ Հերոնիմոս ալ յուզուեցաւ մինչեւ լալու չափ, և զանիկայ միսթարելու համար՝ վրայ բերաւ ամենայն անուշութեամբ.

— Եթէ մեծ են յանցանքդ, դեռ աւելի մեծ է ատուածային ողորմութիւնն: և ես նորէն կ'ըսեմ քեզի: Մի յուսահատիր:

— Ի՞նչ բանի վրայ կ'ուզես որ յուսամ ես: Երթալով կանգնի կը պակսի, և մահն ուժով մը զիս բռնած է՝ որպէս զի մղէ դժոխային անդունդի մէջ:

— Եղես Աստուծոյ վրայ, և կը փրկուիս, ըսաւ Հերոնիմոս. յետոյ իւր ամենայն վեհութեամբ ոտքի ելլելով՝ ձեռքը տարածեց Սարգսի զլիւնն վրայ, և ըսաւ որոշ ձայնով. Մեղաւոր, ծնարարքէ ոչ թէ մարգու առջնէ՝ որ քեզի պէս ենթակայ է մեղաց, այլ Ամենակալի պաշտօնէին. ծնարարքէ, և մարգուած վեր պիտի ելլես ձիւնէն աւելի երբմակ: Եկեղեցին՝ հարսն Քրիստոսի մեղքերը արձակելու իշխանութիւն տուաւ մեզի իւր փառնայեցող... Աստուածային անսահման բարութիւնն ուզեց որ ապաշխարող մեղաւորն իր մեղքերուն արձակեալն առնելէն վերջը՝ այլ եւս ապահով ըլլայ իր յաւիտեական փրկութեան վրայ:

— Այր Աստուծոյ, օրհնեալ ըլլաւ դու, պատասխանեց Սարգսի, քու խօսքեկդ կ'ողբերեն զիս և նոր կեանք մը կու տան ինծի: Այր, ես քու ոտքերուդ առջեւ ընկած՝ պիտի լամ իմ մեղքերս, բայց նախ իբրեւ բարեկամ լսէ՛ իմ պատմութիւնս, և վերջը ծուրը դրած փառնային առջեւ՝ թողութիւն պիտի խնդրեմ ես մեղքերուս:

Այս սրտաշարժ խօսակցութեան անմիջապէս յաջորդեց լուսթիւն մը: Սարգսի կարգի կը դնէր իւր խառնափնդոր մտածութիւնները, և կ'աշխատէր միտքը բերելու իւր պատասկեութեան աղբիւրը. իսկ Հերոնիմոս աչքերը երկիւրք բարձրացուցած կ'ուրախանար մեղաւորին սիրտը շարժելու վրայ, և կ'օրհնէր Բարձրեալը: Վերջապէս սաստիկ հառաչանք մը հանեց Սարգսի, և վերջը հանդարտօրէն սկսաւ իւր պատմութիւնը այսպէս.

« Ես մէկ հատիկ մնացորդն եմ հին ընտանիքի մը՝ ուսկից սերած է նաեւ իմ մականունս կըող պատմին: Մանկութեանս ատեն կը սուրճուցուի ծնողքս և մնացի որբ՝ ինքիբեւեւ ձեռքը: Զապազանցօրէն կը սիրէի դուարեութիւնները, որոնց ետեւէն կ'երթային ինծի պէս աշխարհասէր մարդիկներ: Պատառաբայածներն և խաղաղներն էին իմ ընկերներս՝ որոնք ներկայ կ'ըլլային իմ կոչուանքներուս, որոնց նկարագրութիւնը մագաղաթի մը վրայ գրել տալով՝ կը դնէի տանի ձալացուցակին մէջ: Կառքի մը մէջ նստած և գերիներէ շրջապատուած՝ ես թատրոնի կ'երթայի, և առաջածնէն երեսնալու համար՝ ահագին գումարներ կու տայի կաքաւառահիներուն, ժամանակիս մեծ մասը կ'անցնէի բազմեղանքուն մէջ, որոնք իբր ժողովարան մ'էին դառնարկապարտ և անպիտան մարդիկներու. այսպէս ահա քիչ ժամանակի մէջ վատեցի ստացուածքներուս կէտը: Այն ատենն էր որ ծանօթացայ

պատրիկոսիւն մը և սիրահարուեցայ անոր, և միշտ վարժած ըլլալով քմահաճոյքս կատարելով՝ ձեռքը խղիւղեցի, և շնորհուեցաւ ինձ:

« Նշանածո քրիստոնեայ էր, և իր հօրը կամքին հնազանդելու համար՝ ամուսնացաւ ինծի հետ, և մեր ամուսնութենէն քիչ մը վերջը հայրը վախճանեցաւ: Ամուսինս հրէշտակային բնատրութիւն մ'ունէր. ամէն շանք ըսաւ որպէս զի իւր կրօնքը ինծի ներշնչէ, բայց ես բանի մը չէի հասարար, թէ և քրիստոնեայ էի, այլ և կը ծաղրէի այնպիսի հաւատք մը՝ որ կ'արգելար զգայական վայելքները:

« Ամուսնութեանս առաջին տարիներուն մէջ՝ շնորհալի գաւկի մը հայր ըլլալով՝ ես այլ եւս չէի յաճախէր թատրոնները, և գրեթէ միշտ ամուսնուց քովը կը կենայի. բայց այն երջանիկ օրէն շատ շուտով անցան: Աստանան ինծի հանդիպացուց երիտասարդ պատրիկ մը՝ որ ամէն շանք ըսաւ զիս ներկայացնելու պատրիկոսիւն մը՝ որ կը կոչուէր Կղծմանտա Պետրոնիա, որուն տունը կը յաճախէին այն ատենուս ամենէն անառակ պատրիկներն. հոն նորէն ինքզինքս տուի խաղի, պարերու, երգերու, և յաբատեւ կենանկեցելով անպիտան մարդիկներու և ցոփակեաց կիներու հետ՝ բոլորովին մոռցայ ամուսինս, և ընկղմեցայ անտեսու տղմին մէջ, վատեցելով նաեւ հայրենի ժառանգութեանս միացորդը:

« Այս չար ընթացքս սաստիկ վշտացուց իմ հեգանամբորդ ամուսինս, ինքն զուր տեղ լացաւ ու աղօթեց, ես բռնաւորի մը պէս կը վարուէի անոր հետ, և Կղծմանտա Պետրոնիա կը հաւնէր այս ըրածիս և նախաւորելով կը ծաղրէր սուրբակեաց ամուսինս՝ կղծաւոր կողելով զանկալ: Այն աստիճանի հասաւ իմ յաճախար կուրութիւնս՝ որ և ոչ իսկ գլխիները տուն կը դառնայի: Հատ օրեր բացակայ գտնուելէ վերջ՝ իրիկուն մը վերջապէս նորէն տունս դարձայ և սովորականէն աւելի տխուր գտայ ամուսինս, որ քովս գալով՝ ըսաւ ինծի. « Կղոզիտս, Աստուած մեզի ուրիշ զաւակ մ'ալ պիտի պարգեւէ. կ'աղայեմ մի՛ դատապարտեմ որդիդ ինքնուրեքեան, այնպէս մի՛ ընէր ես ալ ստիպելով ակամայ ապաստանարան ինդրել եղբորս քով: Ամուսնուց այս խօսքերն սաստիկ զայրացուցին զիս, և բարկութեանս զագաթնակէտը հասած՝ գանկիկայ մէկդի հնցիի տարբօրէն՝ ըսելով « Գնա՛ ուր որ կ'ուզես. ներկայութիւնդ ատենի է ինծի »:

« Ինքն զողողալով գետին ընկաւ և գլուխը զարնուելով արձանի մը մարմարեայ պատուանդանի՝ սկսաւ խոր վէրքէ մը դուրս ցայտի ալիւնն և թրջել անոր դէմքը. ինքն իրաւի մը պէս անշարժ և անշունչ մնաց:

« Ապաքով ըլլալով գանկիկայ սպաննելուս վերայ՝ իսկոյն մագրիս տնկուեցան, և հաւա այն վայրկեանին լսեցի ձայն մը՝ որ կը գուշէ. « Եղբունագործ, սպաննելիք գաւակներով մայրը: Իմ տանս մէջ ծնած թզուկին ձայնն էր այդ. ես զայրուեցի մոլեգնած՝ վագրի մը պէս՝ որ աւելի կատաղի եւ դառնայ արիւն տեսնելով, գոտիէ դուրս հանեցի դաշոյնը, և թզուկին

վրայ յարձընելով՝ կուրծքէն վիրաւորեցի զանի-  
կայ ... Սարսափած ըրած ոճրագործութիւննե-  
րուս վրայ և ուր փախչիւս չգիտնալով՝ գնա-  
ցի հզեմնետիա Պետրոսիային տունը, որ շատ  
ցուրտ կերպով ընդունեցաւ զիս և խնդի խոր-  
հուրդ տուաւ անձնասպանութիւն ընել և ասով  
ազատիլ անպատուութենէս։ «Ո՛չ, պատասխա-  
նեցի ես իրեն, չեմ ուզեր անձնասպան ըլլալ՝  
զքեզ ազատելու համար այս տագնապէն՝ զոր կը  
պատճառէ քեզ իմ ներկայութիւնս։ Ընդհակա-  
ռակն ես դեռ այնչափ պիտի ապրիմ՝ որ կարե-  
նամ զքեզ մահաց պատահալին մէջ դնել»։ Ա-  
մենակալն ահաւոր է իր դատաստաններուն մէջ,  
վերջապէս աջոյժս տեսայ զիս մեղքի յորդորոյդ  
և ինծմէն աւելի յանցաւոր այդ կնոջ մահը՝ առանց  
լացի, և իմ ձեռքերովս զրի զանիկայ մահուան  
պատանդիւն մէջ։

«Փէշ մատեն չուովմ մնացի մամենն ծած-  
կուած, և միայն բարեկամի մը հետ կը տես-  
նուէի, որ վճարելով ինծի զուժար մը՝ զոր ու-  
րիշ ատեն պարտք առած էր, ինծի դիւրու-  
թիւն ընծայեց հայրենիքէս մեկնելու։ Դաքի  
Գաղղիա երթալով՝ մնացի Տրեւերի քաղաքը, որ  
կարելիոր տեղ մը կը գտաւ պատմութեան մէջ  
իր վաղեմի հնութեամբն։ Հոս նորէն ինքզինքս  
բոլորովմ մարմնաւոր հանդից գրիւք նետեցի,  
բոլորովմ որ ասով պիտի խղճեմ ինձիս խաչ-  
թը՝ որ փութի պէս կը կնէր սիրտս։ Կրամս օրէ  
օր կը պակսէր. ես բոլորովմ ձանձրացած հա-  
նդիքներէն որոնք այլ չես չէին զուարճանքի զիս՝  
ստիպեմով չափազանց զգեցած ըլլալուս պատ-  
ճառաւ, և յարաստեւ անհանդարտ քնաւորութեանս  
ձեռքը մատնուած՝ առաջ գնացի դէպ ի գերմա-  
նական երկիրները, և ընդհուրթիւն հաստատեցի  
Մոնէլի և Հոնտրի գեատախառնութիւն մօտերը։  
Հոս ուրիշ զբօսանք մը չունենալով՝ ամբողջ օրը  
կը պտտեի, և կ'այցնէի գետին նկարչական  
չրջկանքը, ոչ միայն ձանձրութիւնս փարատե-  
լու համար՝ այլ նաեւ լաւ մը յոգնելու համար,  
որպէս զի կարենամ գիշերը հանդարտօրէն հանգ-  
չիլ։ Բայց յոյսս զրեթէ միշտ պարտապի կ'ելլէր,  
անքունութիւնն այլ եւս իմ պատիժս դարձած  
էր։ Յաճախ զաղտնի ձայն մը կ'ըսէր ինծի՝ թէ  
ստտուածային անէծքն կը ծանրանայ զլիւտը  
վրայ։ Ես ծաղր կ'ընէի այդ ձայնը, և սովորա-  
կան յանցաւորներու ըրածին պէս՝ ամէն կեր-  
պով կը շանայի ինքզինքս համոզելու՝ թէ Աս-  
տուած չկայ, և թէ մարդիկ և ստեղծուած իրերն  
դիպուածի՝ արդիւնք են։ Ռդորմէն՝ մահկանա-  
ցուս, որ անկարող էի միշտեւ ծառերուն զագա-  
թը ելլելու՝ առանց ինքզինքս մահուան վտանգին  
անթարկելու, ուզածիս պէս կը մեկնէի տիեզերքի  
արարածութիւնը։ Բայց սիրտս հանգստացնելու  
համար կը հարկադրուէի մերձիկ գերագոյն խակը՝  
որ կը պատժէ յանցանքը. ես ալ վախնալով  
որ պիտի դատէ զիս Աստուած՝ կ'ուրանայի զիս-  
եղ ... Մոնէլի եղբորին երկայնութեամբ պտը-  
տելու ատեն՝ հանդիպեցայ հոգովմայեցի թրու-  
սարդի մը, որ մանկական հասակէն ճիւղեցեր  
էր հայրենիքը. ասիկայ քրիստոնեայ էր, և բը-  
նութեան գեղեցկութեան, մէջ նշմարելով աս-

տուածային նախախնամութիւնը կը հիանար ա-  
նոր վրայ. բոլոր ստեղծուած իրերն կը խօսէին  
իրեն հետ՝ իրենց գերագոյն Արարչին վրայ։ Այս  
երկրասարդն կը կոչուէր Մուսիս, որուն բա-  
րեկամութիւնն մեծ սիրտիսը մ'էր ինծի հա-  
մար, թէ և ես շատ անգամ ծաղր կ'ընէի զիւրեք՝  
երբ կը սկսէր նա Աստուծոյ բարութեան վրայ  
խօսիլ ինծի։ Եր մը մէկտեղ կը պարտէինք գետ-  
եղբորի երկայնութեան, և իմ բարեկամս՝ որ  
միշտ իւր հետ ունէր եղջերափող մը՝ կը զար-  
նէր իրեն շինած մէկ եղանակը Սալմոնի հետեւ  
ւեալ խօսքերուն վրայ։ «(Իրանցի) զՊլատոն  
ի սրբութիւնն ետրաւ. օրհնեցէր գետ ի հաստու-  
տութեան գօրութիւնն ետրաւ»։

Գեղեցիկ օր մ'էր, քաղունը կը մօտենար, և  
լեռներու գլինն հալելու վրայ էր և կ'անցնէր  
Մոնէլի շուրջը։ Գետն սառնապատ էր, որուն  
վրայ կը տեսնուէր Շուրջ իսաւ, յայտնի նշան  
թէ սառն սկսեւ էր հալիլ, և քիչեր պիտի հա-  
մարձակէին քայլել անոր վրայէն։ Բարեկամս  
հետ միասին առաջ գնացինք գետեղբորին եր-  
կայնութեամբ, և ահա յանկարծ տեսանք զե-  
տին միւս կողմը կին մը՝ որ թեւերը դէպ ի մե-  
զի երկնցուցած՝ օգնութիւն կը խնդրէ, և ինչ-  
պէս վերջը իմացայ, խնայաբար մ'էր նա՝ որ սո-  
վոր էր այդ տեղը շրջելու։

— Օգնութիւն կը խնդրէ այն կինն, ըսաւ  
Մուսիսը։

— Ի՞նչ կրնանք ընել մենք, պատասխանեցի  
ես։ Սառն հալելու վրայ է և չ'արժեք կենսաբե-  
նիս վտանգի անթարկել կնոջ մը համար։

— Եթէ ընաւ վտանգ մը չ'անդիպէր մեզի՝  
մեր նմանեաց օգնութեան հասնելու ատեն, այն  
ժամանակ ի՞նչ պիտի ըլլար մեր արդիւնքն, ը-  
սաւ Մուսիսը։ և այսպէս ըսելով՝ գետեղբորին  
մօտեցաւ և ոտքը դրաւ սառին վրայ։

«Արեւութիւնն չունեցայ ես իրեն հետեւելու.  
յանցաւոր ըլլալուս պատճառաւ սաստիկ կը վա-  
խէի մահունընէ, միշտեւ արդարն աներկիւղ ա-  
նոր դէմ կը դիմէր ... Մուսիսս առաջ երթա-  
լով սառած գետին վրայէն՝ երբ մէշտեղը հասաւ,  
տեսայ որ ձեռքը դէպ ինծի կ'երկընցնէր՝ իբր  
նշան մը վերջին ողջոյնը. նոյն վայրկեանիս  
խեղճն զգացրի էր իր ոտքերուն տակի սառին  
շարժիլը։ Գետին շուրս անելալով՝ ականջիս  
պոռալուս հասնելու ձայն մ'եկաւ, և զլիւտս մա-  
զերն տնկուեցան՝ երբ յանկարծ տեսայ գետին  
մակերեսութեն սառի կտորի մը փոթիլը՝ զոր  
հեղեղի ընթացքն քիչք տարաւ հետը ... Սառն  
կտորներ էր ճիշդ Մուսիսի կողմէ տեղէն, որ  
կը գտնուէր փոքրիկ բեկորի մը վրայ։ Դժբախտ  
կորսուած էր։ Աջերէս լոյսի անհետացաւ, և  
զուր տեղ ուղեցի տեսնել բարեկամս, զոր հեղե-  
ղի երազեթացութիւնն իր հետ քաշած կը տա-  
նէր։ Ես ըսն մը չէի տեսներ, միայն կը լսէի  
եղջերափողին ձայնը որ կ'եղանակէր։ «(Իրանե-  
ցի) զՊլատոն ի սրբութեանն ետրաւ»։

«Վայրկեան վայրկեան ձայնն անել կը նուա-

դէր, և ես կը լսէի միշտ Սաղմոսին առաջին տողերուն կրկնուիլը. բայց յանկարծ այլ եւս չիսցնի ծայրնը, գետն կլլւի էր գոհը՝ որ մինչեւ յետին վայրկեանը օրհներ էր գլմենակալն իր եղջերափողին ծայրնիւն ...

Դերուինի լոցը, լացն թոյլ չէր տար անոր խօսքը չարունակելու. նոյնպէս Հերոնիմոս յուզուած էր և արցունքը մը թափեց իբր նուէր Մուտիոսի յիշատակին:

« Այս տիւրը օրէն սիրտս փոխուցաւ, վրայ բերաւ Սարգիս. Մուտիոսի մահն ինծի համար աստուածային յատուութիւն մ'եղաւ. զղումն զիս լացուց, և խոտացայ Աստուծոյ յանցանքս քաւելուն: Մոզէլի ափունքը թողում՝ ուղղուեցայ դէպ ի Միջերկրական ծով, և անկէ ճամբայ ելայ դէպ ի Եգիպտոս, այն դիտաւորութեամբ՝ որ իշուտառէմ էրթնամ և խամ մարդկային ազգի փրկչին գերեզմանին վրայ: Անապատականի մը պէս երկար ատեն կեանքս անցուցի Գողգոթայի ստուրոտը գտնուող քարայրի մը մէջ. Հոն իմացայ որ սբբականք ճշնաւոր մը կայ Հերոնիմոս ա. նուեում՝ որ կ'ապրի Քաղկիդէի անապատին մէջ. ուզեցի անոր ոտքը երթալ մեղքերուս արձակումն քնդունելու համար, բայց իմացայ որ Աստուծոյ մարդիկ թողուցի էր անապատը: Հատ լանցաւ՝ հայրենիքս կրկին տեսնելու տենին սկսաւ տանջել սիրտս, և չկրնալով դիմադրել բուռն ըզմիս՝ նորէն Հռովմ դարձայ:

« Երբ, աղքատ, խղճիս խայթէն նեղուած՝ նուրէն տեսայ հայրենիքս, և ուզեցի աշխատութեամբ և աղօթքով քաւել յանցանքս. բայց ձեռքէս բան մը չէր գար, և ապրելու բան մը չունենալով՝ ես վարրոն պատրիկս՝ ձեռք երկնցոցի և ողորմութիւն խնդրեցի. բարեբարներ գտնելով՝ կրցայ Լուսաքի փողովի գումար մը, որով գնեցի նաւակ մը և Տիրեբիսի Նաւավայր եղայ. Հռովմ հասնելուն պէս փնտրեցի իմ գաւախ, բայց բան մը չիմացայ, գնացի տունս՝ ուր օտար մարդիկներ կը բնակէին. ուրեմն միայնակ էի աշխարհիս մէջ, և օտար՝ հայրենիքիս մէջ, ո՛չ բարեկամ ունէի և ոչ ազգական ... Պատմութեանս շարունակութիւնն այլ եւս ծանօթ է քեզ, ով պաշտօնեայ Բարձրեւոյն, դատէ՛ աղբ յանցանքներս. ես պիտի հնազանդիմ ծայրնիդ թի՛ն երբէք պարտաւորէ զիս նոր ապաշխարութիւններ կատարելու:

Սուրբ վարդապետն ձեռքը դրաւ կողոզիտ վարրոնի ճաղատ գլխուն վրայ, և սկսաւ ըսել. — Մեծ եղած եմ մեղքերդ, բայց անոնց պէս մեծ եղաւ նաեւ ապաշխարութիւնդ. նորէն թողութիւն խնդրէ Աստուծոյ և օրհնէ՛ իր անսահման բարութիւնը:

Կողոզիտ ծուր դրաւ, և Հերոնիմոս աչքն երկնիք վերուցած՝ արքայասնեց արձակումի խօսքերը: Այս վայրկենիս Աստուծոյ պաշտօնեային կը զգար իր պաշտմանն բովանդակ գերազանցութիւնը. նա այլ եւս տոկ մարդ մը չէր, այլ աստուածային բղնում մ'էր՝ որ երկրոս վրայ իշած էր՝ մեղքէն արձգնելու մեղաւորը յանուն Ամենակալին:

Խոստովանութիւնն մաքրեց էր մեղաւորը, որ

կրկին ծնած նոր կեանքի, առողջացած, անպատում ցնծութիւն մը կը զգար օրտին մէջ. Հիւմայ որ Աստուած իրեն ներեր էր, նաէկրնար նայիլ իր որդւոցը վրայ և սեղմել զանոնք զբրկին մէջ: Աստուծոյ հաստատուած այս խոստովանութիւնը կրկին հաստատեց իր գանկիկայ և լեցուցեց անոր հոգին անճառելի գոհունակութեամբ:

— Ձեքզ միայնակ կը թողում, որպէս զի կա. բնաս աղօթել, բաւ. Հերոնիմոս. աղօթէ քու որդիքներդ և ինծի համար, որ քեզի պէս մեղաւոր եմ:

— Դու սուրբ մ'ես և պէտք չունիս աղօթքի, պատասխանեց կողոզիտ, յարգանքով քահանային ձեռքը համբուրելով:

— Կը սխալիս, վասն զի մեղքէ ազատ մարդ չկայ, թէ և օրուան մ'ալ կեանք ունեցած ըլլայ. աստղերն իսկ Աստուծոյ առջեւ անաբատ չեն, և իր հրեշտակներուն մէջ իսկ գտաւ չարութիւն սգտանելու՝, աւելցուց սուրբ վարդապետն ջերմունդն խոնարհութեամբ. յետոյ միայնակ թողով կողոզիտ վարրոն պատրիկը՝ գնաց Մեկանիային և վաղերիային քով, որպէս զի հաղորդէ իրենց միութեամբական լուրը, թէ կողոզիտ միտքը փախուցած չէր, այլ զղջացած իր մեղքերուն վրայ և արձակումն քնդունած:

ԳԼՈՒԽ ԺԸ.

## ՍՈՒՐԻ ՇԵՐՈՆՍՄՈՍԻ ՄԵԿՆՈՒՄԸ

Ձուարթ օրերն ծագեր էին վերջապէս մուրեւ ծերուն համար, որ այնչափ լացեր ու ողբացեր էր իր յանցանքները: Մեկանիա բնակութեան տեղ տուեր էր անոր իր հիւրասէր տանը մէջ, և վաղերիա որդիական սիրով լեցուած՝ կը հսկէր անոր քով գորովագութ խնամքով. խնդր օրիորդն կը ժպտէր իր հօրը բայց իր սիրտն ա. մնասնորոշ էր Մարկեղոսի մատնչութեան պատճառաւ:

Պարապ տեղ կողոզիտ շատ անգամ տեղեկութիւն ուզեր էր իր անդրանիկ գաւկնի վրայ, ոչ ոք կը համարձակէր ճշմարտը ըսելու, միայն Ինկոս այշափ պատմեր էր անոր թէ այն երկրաստարդն ուսկից վաղերիա լալով բաժնուած էր՝ նոյն ինքն Մարկեղոսն էր, որ նոյն օրը կը մեկնէր հեռաւոր երկիրներ երթալու համար: Երբն հաւատացեր իր պատրիկին բարեբարութեամբ ըրած ստախոսութեանը, և ա՛մէն օր կը խնդրէր Աստուծոյ՝ որ շնորհէ իրեն կրկին տեսնել իր ոյրդին:

Վաղերիա և Մեկանիա այլ եւս չէին յաճախեր հիւանդանոցը, վասն զի ժամատախտ վերջացեր էր. և պատրիկուհին իր առաջնական բարեպաշտ սովորութեան համեմատ՝ ժամանակին մեծ մասը կ'անցընէր աղօթքով և կամ աշխատելով աղքատ.

1. Ս. Հերոնիմոսի Քուզմ Ժ. առ Հուսաբեկոս:

ներուն համար, և մասնաւորապէս իր հաւաքած որբիկներուն համար:

Դեկտտ փուլվիտտ պատրիկն քիչ անգամ այցելութեան կ'երթար իր բարեկամներուն. միշտ լուսակայ էր, կը հառաչէր և միայնութիւն կը փնտռէր. կը փափագէր վաղերիային ձեռքն ուլզել, բայց աղքատ ըլլալով և իր ազնիւ սրտէն գառ ուրիշ բան մը չունենալով, չէր ուզեր իր գրկումներով լեցուն կենանքն ընծայել օրիորդին: Այս էր հաւա իր տխուրութեան պատճառն, և առայն համար ալ կ'ըջածին չափ հեռու կը կենար Մելանիայի տունէն:

Ղոյնպէս Հերոնիմոս տրտում տխուր մէկը դարձեր էր, և միտքը գրեթէ էր թողուլ այն երկիրը՝ ուր մարդկանց չարութիւնն կ'արատաւորէր իր անարատ համբար տուտ գրպարտութիւնը: Առաքինազարդ մարդն աներկիւղ կենդանի գրած ու խօսած էր բարուց ապականութեան դէմ, և իբրեւ քահանայ՝ բարձրացուցած էր նա սրբազան կուսանաց ողջխոհական կիսնքը՝ խորհուրդ տալով շատ մը ազնուատոհմ օրիորդներուն՝ որ ուրիշ փնտալին նուիրեն իրենց գիրենք. և իր լեզուն ու գրուածներն՝ իրեն դէմ հաներ էին այն ամենուն ատելութիւնը՝ որոնք ողջախոհութիւնը իբրեւ մեծ արգելք մը կը համարէին իրենց անասնական կրքերուն: Սկզբան Սուրբն համակամութեամբ տարեր էր, յետոյ ձանձրացած՝ բայց առանց համբերութիւնը կորստնցնելու՝ որոշներ էր մեկնիլ Հռովմէն և նորէն առանձնաւայ այն սրբազան տեղերու միայնութեան մէջ՝ զորս այնչափ կը մեծարէր: Բայց իրեն այս դիտաւորութիւնն սաստիկ տրտումութիւն պատճառեց այն առաքինի անձանց սրտէն, որոնք միշտ զինքը իրենց դաստիարակ ունենալով՝ կը հետեւէին անոր իմաստուն խորհուրդներուն, և իրենց պալատայից աղայանքով ետ ձգել տուեր էին սուրբ Վարդապետին մեկնումը:

Իրիկուն մը՝ երբ Վաղերիա Սուրբ Գրգէն էջ մը կը կարդար իր հօրը, և Մելանիա կը կարէր իր սովորութեան համեմատ, յանկարծ վրայ հասան Հերոնիմոս և Դեկտտ:

Սրբոյն ներկայութիւնն միշտ հաճոյ կ'անցնէր ամենուն, մանաւանդ եղողիտտ վարդապետն՝ որ իսկոյն վազեց անոր ձեռքը համբուրելու յարգանքով:

— Գիշ ատենէն, ո՞վ որդեակք իմ, ես պիտի թողում զձեզ թերեւս ցմիշտ, ըսաւ Հերոնիմոս՝ նստելով տեղը:

— Դու կը մեկնիս ուրեմն, հարցուց Մելանիա տխրագին ձայնով:

— Այո, քիչ ատենէն պիտի թողում Հռովմէնէն յիմար եղած եմ ես՝ ուզելով երգել Աստուծոյ երգը տաւր երկրի մէջ, և Սիւնա լեռը թողալով՝ Եփեսոսի օգնութիւնը խնդրել: Զեմ յիշած Ալեալարանի սա խօսքն, թէ «Ելուստաղեմն ելլողն՝ իսկոյն աւագակներու ձեռքը կ'ինկնայ»՝, իրայ բերաւ Հերոնիմոս անպատմելի դառնութեամբ:

— Ո՛հ, չարերն ատելութեամբ լեցուցին Հռովմէն. բայց քեզի ինչ անողն ատելութենէն, քանի

որ առաքինի սրտերն կը սքանչանան քու վրադ, գոչեց Մելանիա լի վառվռուն եռանդով:

— Այո, դու կրնաս այդ կերպով խօսիլ ինծի հետ, վասն զի Հռովմայ մէջ՝ չէ եղած քեզի պէս ուրիշ կին մը՝ որ ժողովրդեան բերանը ինչ կած ըլլայ. բայց դու արհամարհեցիր հարստութիւններդ, թողուցիր սիրելի որդիդդ, և քաւ՝ ձրացուցիր Գրիստոսի խաչը իբրեւ գթութեան դրօշ մը. եթէ ընդհակառակն դու բանդները յամախած ըլլայիր, եթէ հարստութիւնները և այրութեան վիճակը քեզի համար մեղքի առիթ եղած ըլլային, այն ատեն թերեւս զքեզ սրբունի պիտի կոչէին:

— Մի՞ գովեր զիս, Հերոնիմոս. ես այն ըրի՝ ինչ որ ամէն քրիստոնէայ պէտք է ընել, պատասխանեց բարեպաշտ պատրիկունին:

— Աւելին ըրի՛ր, ուստի և առատապէս պիտի վարձատրուիս. բայց դու մի՛ կարծիր որ ես մարդկային չարախօսութենէն վախնալու համար կը հեռանայմ Հռովմէն, վասն զի ես բանէ մը չեմ վախեր, բայց միայն Աստուծոյ դատաստաններէն՝: «Անոնցմէ շատերն իմ ձեռքը կը համբուրէին և յետոյ թժային լեզուով կը չարախօսէին վրաս. սակայն Աստուած կը տեսնէր և կ'արհամարհէր զանոնք, և զիս ապերշտիկա, իւր ծառայն՝ կը պահէր անոնց հետ միասին իր հանդերձեւը դատաստանին: Մէկը գէշ կը խօսէր քալուածքիս և ծիծաղիս վրայ, մէկը դէմքիս վրայ, ուրիշ մ'ալ կասկածի կ'երթար պարզութեան վրայ» . Բայց ես անոնց ոչ մէկուն կառնուրութիւն տուած չեմ, և հիմայ սիրտս ուրիշ բանի չի փափագիր՝ բայց միայն առանձնութեան:

— Պիտի չուշանամ ես ալ քու ետեւդ հասնելու այն օրնապի երկիրը՝ ուր որ դու կ'երթաս, ըսաւ Մելանիա:

— Ղոյնպէս ես ալ պիտի թողում հայրենիքս, և ուրիշ երկիրներ պիտի երթմալ խաղաղութիւն գտնելու համար, վրայ բերաւ Դեկտտ:

Պատրիկին այս տխուր խօսքերուն վրայ Վաղերիա գլուխը խոնարհեցուց, և արցունքի կաթիլ մը փայլեցաւ աչքերուն մէջ:

— Խեղճ Դեկտտ, մենք նորէն գիրար կը տեսնենք երկիրներ, ըսաւ Հերոնիմոս ցաւագին կրկնապով:

Կարծես թէ գէշ նախազգացումէ մը յառաջ կը գային Սուրբին խօսքերն, վասն զի շատ տրտամալից աչքով մը կը նայէր նա պատրիկին վրայ:

— Եթէ Աստուած ուզէ, ես ալ քու ետեւդ պիտի գամ Արեւելք, պատասխանեց երիտաւորդն:

Հերոնիմոս գլուխը շարժեց. իր շրթունքներն կ'ուզէին խօսք մ'արտասանել, բայց ձայնը բռնեւ լոնց երկար միջոց մը և յետոյ աւելցուց.

— Զատու՛ր պիտի թողում զձեզ, ո՞վ իմ սիրելիներս. Մելանիա, քեզի կը յանձնեմ եղողիտտը

1. Հերոնիմոս առ Ասեւլա. Թղթ. ԽԵ.
2. Ս. Հերոնիմոս. Թղթ. ԽԵ.
3. Հերոնիմոս առ Ասեւլա. Թղթ. ԽԵ.

և վաղերիան. դու անոնց իբր պահապան հրեշտակ եղիր. հսկէ այս օրիորդին վրայ՝ որուն Աստուած նեծամեծ փառքեր պատրաստած է, և նեցուկ նկիր այս ծննդունայն՝ որ պէ՛տք ունի խաղաղութեան:

Վաղերիա համբուրքեց Սրբոյն ձեռքը, և արցունքը չորցնելով՝ ըսաւ ի իրախտագիտութեամբ.

— Հայր իմ, բարեբարդ իմ: Ա՛յն օր իմ ձայնս պիտի բարձրանայ քրեց օրհնելու համար. առանց քեզի՝ կը սոսկամ յիշելու՝ որ ես մինչեւ հիմայ աւար մ'եղած պիտի ըլլայի դժոխքի: Եւ պարտական եմ իմ փրկիչին: Ա՛յն, մի՛ մոռնար զիս աղօթքներուդ մէջ. Աստուած կը լսէ սուրբերուն աղօթքին:

— Այ՛, ես պիտի աղօթեմ ձեր ամենուն համար. բայց այդպէս բոլորովին մի՛ մտադռնութեամբ բաւական ժամանակ կայ մեկնելուս, դեռ առաջատու բացած է՛ զիս Հռովմէն անող անող նաւն . . . :

Պարապ տեղ Հերոնիմոս կը ջնարար զուարթացնէ իր բարեկամները. ինչ որ ալ ընէր՝ ոչ ոք կը ժպտէր. և բոլորն ալ լուսուսուծն է ցաւով կը մտածէին իրենց Վարդապետին մերձաւոր բաժանման վրայ:

Մեկանիսա միւսներուն համեմատութեամբ այնչափ տրտմած չէր, վասն զի չուտ թէ ոչ՝ պիտի երթար Սրբոյն տեսնէ. բայց այնպէս չէր վաղերիայի և Վղդղոսի համար, որոնք հազիւ կը ծածկէին իրենց ցաւը:

— Ի՛նչ պիտի ըլլայ մեզի, երբ դու ալ թողուս զմեզ, ո՛վ Մեկանիս, ըսաւ օրիորդն:

— Մի՛ վախեր, ես չեմ հեռանալ՝ առանց ապահովցնելու նախ ձեր իրեանքը:

— Աղէ՛, զմեզ ալ միասին տար, գոչեց Վաղերիա, պատրիկուհւոյն գիրկը ինկնալով:

— Հայրդ չի կրնար մեզի հետ գալ, ո՛վ դուստր. բայց մի՛ լար, մենք նորէն գիրար կը տեսնենք այս աշխարհիս վրայ, և եթէ Աստուած չուզէ այս բանս, այն ատեն երկինքը կը տեսնուի՛նք իրարու հետ:

— Այ՛, երկինքը ուր պիտի երթամ ես ձեզի սպասելու համար, ընդհանեց խօսքը Դեկոս խորունկ ձայնով:

Ամէնքն ալ պատրիկին երեսը նայեցան, և Հերոնիմոս զարմացած անոր խօսքերուն վրայ՝ խոր հառաչանք մը հանեց, և Վղդղոսն աւելցուց.

— Ո՛վ քաջակորով երիտասարդ, մի՛ խօսիր դու մահաւան վրայ, և ինքի՛ ծերունայն թող ձեզմէ՛ ամենէն առաջ փրկութեան յաւիտեանական նահապետութեամբ հասնելու յոյսը:

— Որչափ անգամ տեսած եմ նորարողող թփիկին ինկնալը՝ դարաւոր կաղնիին առջեւ, ըսաւ Դեկոս:

— Վերջ տանք այս տխուր մտածութիւններուն, գոչեց Մեկանիս, և իր բնիկ աշխուժութեամբ՝ զուարթ կերպ մը տուաւ խօսակցուին:

Երբ Հերոնիմոս և Դեկոս մեկնեցան՝ Մեկա-

նիայի տունէն, Վաղերիա սենեակը քաշուեցաւ, և չկրնալով քնանալ, լացաւ և աղօթեց բոլոր գիշերը:

Նոյնպէս Դեկոս ալ սաստիկ տրտմեր էր Հերոնիմոսի մեկնելուն վրայ, և պիտի ուզէր անոր հետ մէկտեղ երթալ, բայց չէր կրնար թողուլ ուսմունքը, և միանշանակաւ վիճակի կոչումն չուէննալով՝ չէր ուզեր ինքզինքը ուխտադրութեան ներքեւ ձգել, որուն վրայ կրնար զոյջալ ապագային:

Հերոնիմոսին Հռովմէն մեկնելու իրիկունը՝ Մեկանիս և Վաղերիա և Վղդղոս միասին հաւաքուին էին Ասեղայի տանը մէջ, որ դեռ չէր գիտեր Սրբոյն մեկնելը, երբ իրեն թուղթ մ'եկաւ:

Երկայն նամակ մ'էր զոր Հերոնիմոս գրած էր դեռ ոտքը չդրած գինքը Եգիպտոս տանող նաւին մէջ, որով կ'իմացնէր նա իր մեկնումը, և կը վերջացնէր զայն այս խօսքերով. « Ողջունէ բոլոր քոյրերը, և ըսէ իրենց՝ թէ միասին պիտի էլլենք Քրիստոսի ատենանը, ուր ամենուն յայտնի պիտի ըլլայ թէ ինչ դիտաւորութեամբ ապրած է իւրաքանչիւր ոք: Մի՛ մոռնար զիս, ո՛վ գերազանց օրինակղ ողջախոսութեան և կուսութեան, և քու աղօթքովդ հանդարտէ՛ ծովուն խռոված ալիքները՝ »:

Ասելիս համբուրքեց Հերմոսանդն յարգանքով Սրբոյն գրութիւնը. յետոյ աչքերը դէպ ի երկինք վերցնելով՝ ըսաւ յուզմամբ.

— Հերոնիմոս, քու աղօթքներդ իմիսներէս աւելի լսելի կ'ըլլան Աստուծոյ. աղօթէ՛ ուրեմն որպէս զի այս իմ մահականացու մարմինս հանգչի չուսուող գերեզմանին մէջ:

Հոն ներկայ եղողներն հեծկտանքով լացին, և մինչդեռ սուրբ Վարդապետն կը համբարողը ծովուն վրայ՝ ուրախացած կրկին տեսնելու Քրիստոսի ծննդունքը և մահաւամբ նուիրապարծունեանքը, անդէին իր բարեկամներն կու լային դառնապէս, և բոլորովին անմխիթար մնացած՝ մտքով կը հետեւէին անոր:

## ԻՆՉ ԵՍԱՏԱՆ

Երազ մ'է Սատամ. Մեղքմ ու իւղճի խաթի իմքմ ըստիոնք, Սատամ է Կայէմմ Որ իրքը զազամ՝ երկվայիմ շանթէմ չաւածուած, փախի ղէպ ամնապատմնը:

Երազ մ'է Սատամ. Ատտիղասմ է մա. Որ ամգուլ զօրքով՝ մարդկամ զանկերու Վըրայէմ կ'ամցնի. դալար խոտ անգամ Այդ ասպատակի ոտքէմ կը լորմայ.

Երազ մ'է Սատամ. Մազըթթմ ամարդար Որ կը տապալէ մատնի թըշմամիմ, Մեք մէջմ է Սատամմ, ծւ այմ մեղքերում, Որ մերուժ չուցիմ, իմքմ է յար պատմաւ, Ծւ օր մը թէ մարդ՝ յոգմած ատելէ, գատնեղամնիւ, քսկէքի սիրով Ապրիլ, պիտի ծայն մ'այմ ատեմ լըսուէր Երկրէմ, ծովիւրէմ, Թէ « մեռա Սատամ »:

ԱՆԱՏՏՈՍ ԱՆԱՏՏՈՍ

Թրգմ. Հ. Դ. ԲՈՒԿԱՆԱ

1. Հերոնիմոս առ Ասեղա. Թղթ. ԽԵ.